

تفاوت‌های فلسفه اخلاق اسلامی و یونانی

دکتر مهدی امین رضوی استاد فلسفه و ادیان تطبیقی دانشگاه مری واشنگتن آمریکا در گفتگوی خود با خبرگزاری مهر به بررسی فلسفه اخلاق یونانی و اسلامی پرداخته است.

تفاوت‌های فلسفه اخلاق اسلامی و یونانی/ نقد آرای سید جواد طباطبایی
دکتر مهدی امین رضوی استاد فلسفه و ادیان تطبیقی دانشگاه مری واشنگتن آمریکا در گفتگوی خود با خبرگزاری مهر به بررسی فلسفه اخلاق یونانی و اسلامی پرداخته است.

دکتر مهدی امین رضوی استاد دانشگاه مری واشنگتن آمریکاست. وی عضو آکادمی مذاهب، انجمن فلسفه و جامعه خاورمیانه شناسان در این کشور است. وی از متخصصان ادیان شرقی، فلسفه دین، فلسفه اسلامی و الهیات، به شمار می‌رود. از ایشان 15 جلد کتاب و بیش از 50 مقاله فلسفی چاپ شده است که در میان آنها می‌توان کتاب 5 جلدی "منتخباتی از متون فلسفی در ایران"، "سهروردی و مکتب اشراق"، "فلسفه دین و مساله تساهل و تسامح" و "شراب خرد: زندگی، شعر و فلسفه عمر خیام" که از جمله کتابهای پرفروش سال به شمار می‌رود را ذکر کرد.

دکتر امین‌رضوی درمورد امکان کاربرست فلسفه اخلاق یونانی در فلسفه اخلاق اسلامی در مصاحبه‌ای به سؤالات خبرنگار مهر پاسخ داده است که بخش دوم و پایانی مصاحبه در پی می‌آید.

- سید جواد طباطبایی معتقد است که فلسفه اخلاقی که خواجه نصیر ارائه داده در چارچوب همان فلسفه اخلاق یونانی و دولت شهر یونان است و همان مقولات یونانی را مورد بحث قرار می‌دهد. لذا بر این باور است تلاش خواجه از این بابت تلاش بیهوده‌ای است. نظر شما در این مورد چیست؟

- من با جزییات نظر ایشان آشنا نیستم اما حکمای دیگری هم همانند رازی بوده اند که در چارچوب همان فلسفه اخلاق یونانی این مقولات را مطرح کرده اند. بسیاری از مسائلی که افلاطون و ارسطو در کتب مختلف مطرح می‌کنند را در مباحث حکمای اسلامی هم می‌بینیم منتها آن ایده آل یا آن سمت و سویی که خواجه نصیر و دیگران به طرف آن رفته‌اند در نهایت با انتولوژی دینی همخوانی ندارد و مسئله را مشکل‌زا می‌کند.

برای مثال می‌توانیم علل محکومیت سقراط را مطرح کنیم از جمله اینکه می‌گفتند سقراط ذهن جوانان را فاسد می‌کند برای آنکه می‌خواهد به مقولات اخلاقی یک نوع استقلال بدهد و آنها را جدا و مستقل از خدایان بررسی کند.

سقراط این مسئله را عنوان می‌کرد که آیا ذات یک مقوله به خاطر آن است که خدا خواسته است یا اینکه چون آن ذات ثابت است خدا خواسته است؟ یعنی مثلاً $2+2=4$ برابر 4 است چون خداوند خواسته و یا اینکه چون $2+2=4$ چهار میشود خداوند چنین گفته است؟ آیا آنچه صواب است یا خطا فی نفسه آنچنان است و خداوند بنابراین چاره ای ندارد جز اینکه بگوید این صواب است و این خطاست و یا برعکس این است؟

من بارها تذکر داده‌ام که تقسیم تفکر و تعقل به یونانی و ایرانی کار بسیار خطرناکی است. افراد به دلیل تفاوت ایندو می‌گویند فلسفه یونانی این را گفته، و فلسفه اسلامی در این خصوص چنان گفته است. اگر در جهان اسلام هم خردگرایی ریشه می‌کرد و خردگرایان ترسی از مطرح کردن مسائلشان نمی‌داشتند یقین بدانید که مبانی فلسفی در جهان اسلام هم امروز بسیار شبیه به مبانی تفکر در جهان غرب می‌بود.

یعنی ما حتی متفکران رادیکالی مثل ابن راوندی داشتیم که می‌گویند وحی یا منطقی است یا منطقی نیست اگر غیر منطقی است که نباید از یک مقوله غیر منطقی پیروی کرد و اگر منطقی است پس احتیاج به منطق داریم بنابراین در هر دو صورت وحی در درجه دوم قرار دارد.

خواجه نصیر و دیگر متفکرینی که روی مسئله فلسفه اخلاق کار کردند اگر چه شباهت‌های بسیاری با مقولاتی که حکمای یونانی مطرح کردند دارند اما سمت و سوی آنها یعنی هستی‌شناسی (ontology) آنها فرق دارد.

- وضعیت فلسفه در ایران را در حال حاضر چگونه ارزیابی می‌کنید؟

- وضعیت فلسفه در ایران کنونی از یک طرف امیدوار کننده است چرا که دانشجویان زیادی از ایران رساله دکتری‌شان را برای من می‌فرستند که نظر بدهم و بسیاری از این رساله‌ها در سطح بسیار خوبی هستند. برای مثال یکی از رساله‌های اخیری که برای من فرستادند درباره منطق گودل و بحث وجود خداوند از دید آنتولوژیک بود که نشان می‌داد آن دانشجو با متدولوژی فلسفه امروز آشنایی دارد و همچنین مکاتب منطقی مدرن را به خوبی می‌شناسد، از این بابت خوشحال هستم. اما از طرفی هم می‌بینیم که فلسفه و الهیات در ایران سیاسی شده است.

جریان‌های خاصی هم وجود دارند که شدیداً ضد فلسفه و خردگرایی هستند و من بسیار نگران این مسئله هستم زیرا تفکر، تعقل و تفلسف محتاج آزادی است و به هیچ وجه نمی‌توان در چارچوب‌های از پیش تعیین شده، به معنای اصیل کلمه، تفکر و تعقل انجام گیرد. امیدوارم ایران که همواره تنها حوزه فعال فلسفی جهان اسلام و قلب آن بوده بتواند خردگرایی را که وجه غالب اسلام ایرانی است را دوباره احیا کند.

.....

گفتگو از جواد حیران‌نیا